CZU: 342.721-053.2:347.61/.64 https://doi.org/10.5281/zenodo.7648783

INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI ÎN DREPTURILE PATRIMONIALE

JITARU Irina

studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-2222-1547

Summary. *Children are treated as beneficiaries of all human rights and fundamental freedoms, and children's rights are currently an intersectoral field of law, which increases the need to research important legal fields for children. The best interest of the child belongs to the category of principles that ensure the guarantee, respect and promotion of the child's rights. The purpose of that article is to research and analyze the regulations at the national level of the interest of the child in the field of his patrimonial rights. Such an analysis is important, since the identification of the functioning of the rules governing this field simplifies the process of determining and applying them by litigants, but also the establishment of problems that arise when applying the rules for their subsequent removal. Although the field of the patrimonial rights of the child has a wide spectrum for regulation, in practice a series of shortcomings have been identified that prevent the application of the rules in the appropriate way. The legal framework in force regarding the patrimonial rights of the child, undoubtedly requires an extensive analysis carried out together with the bodies/authorities responsible for the application of the respective norms in order to ensure the unambiguous interpretation and subsequent application of the provisions without any deficiencies, respecting in a finally, the main goal – protecting the best interests of the child.*

Keywords: *patrimonial rights, the supreme interest, child, family, principles.*

De rând cu dezvoltarea şi lărgirea sferei de protejare a drepturilor omului, de o dezvoltare accelerată se bucură şi legislaţia ce reglementează drepturile şi interesele copilului. Copiii sunt trataţi ca beneficiari ai tuturor drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale, iar drepturile copilului reprezintă la ora actuală un domeniu de drept intersectorial, fapt ce sporeşte necesitatea cercetării domeniilor jurdice importante pentru copii.

Interesul superior al copilului aparţine categoriei de principii ce asigură garantarea, respectarea, precum şi promovarea drepturilor copilului. Aceste principii se regăsesc atât în reglementările naţionale, cât şi cele internaţionale. Una dintre primele reglementări internaţionale ale principiului interesului superior al copilului se regăseşte încă din anul 1924 în Declaraţia drepturilor copilului adoptată de Liga Naţiunilor în care este stipulat că „omenirea datorează copilului ce-i mai bun din ceea ce poate oferi” [1]. Conceptul dat, a fost dezvoltat mai târziu în conţinutul Declaraţiei drepturilor copilului, adoptată în 1959 care prevede: „Copilul se va bucura de o protecţie specială şi i se vor oferi facilităţi prin lege şi prin mijloace menite să-i asigure o dezvoltare fizică, mentală, spirituală şi socială normale, în condiţiile libertăţii şi demnităţii. În adoptarea legilor necesare realizării acestui scop, se va avea în vedere interesul superior al copilului” [2]. De asemenea,

Convenţia cu privire la Drepturile Copilului adoptată în 1989, prevede, în art.3 alin.(1) că „în toate acţiunile care privesc copiii, întreprinse de instituţiile de asistenţă socială, publice sau private, de instanţele judecătoreşti, autorităţile administrative sau de organele legislative, interesele copilului vor prevala”[3], iar statele părţi ale Convenţiei, printre care şi Republica Moldova, se obligă „să asigure copilului protecţia şi îngrijirea necesară în vederea asigurării bunăstării sale, ţinând seama de drepturile şi obligaţiile părinţilor săi, ale reprezentanţilor săi legali sau ale altor persoane cărora acesta le-a fost încredinţat în mod legal şi în acest scop vor lua toate măsurile legislative şi administrative corespunzătoare”. Referindu-ne la legislaţia naţională, Constituţia Republicii Moldova, prin prisma articolelor 49 şi 50, reglementează sfera drepturilor copilului asigurând cu ajutorul acestora implicarea statului în procesul de ocrotire a copiilor prin oferirea unui regim special de asistenţă în realizarea drepturilor lor.

Scopul respectivului articol constă în cercetarea şi analiza reglementărilor la nivel naţional a interesului copilului în domeniul drepturilor patrimoniale ale acestuia. O astfel de analiză este importantă, întrucât identificarea modului de funcţionare a normelor ce reglementează acest domeniu simplifică procesul de determinare şi aplicare a acestora de către justiţiabili, dar şi stabilirea problemelor care apar în momentul aplicării normelor pentru ulterioara lor înlăturare.

Codul Familiei al Republicii Moldova consacră drepturilor patrimoniale ale copilului art.57 cu următorul conţinut:

„(1) Copilul este proprietar al veniturilor obţinute, al bunurilor primite în dar, moştenite sau dobîndite într-un alt mod, şi al tuturor bunurilor procurate din mijloacele lui.

(2) Dreptul de proprietate al copilului este realizat în modul stabilit de Codul civil.

(3) Copilul nu are drept de proprietate asupra bunurilor părinţilor, iar părinţii - asupra bunurilor copiilor, excepţie făcînd dreptul la moştenire şi dreptul la întreţinere. Părinţii şi copiii care locuiesc împreună posedă şi folosesc bunurile fiecăruia dintre ei de comun acord.

(4) În cazul apariţiei bunurilor comune ale părinţilor şi copiilor, drepturile de posesie, de folosinţă şi de dispoziţie a acestora sînt reglementate de legislaţia civilă.” [4]

Crearea unui mediu care să corespundă cu interesul superior al copilului în care el să se poată dezvolta din punct de vedere fizic, mintal, spiritual, moral şi social necesită cheltuieli materiale. Aceste cheltuieli revin, de regulă, familiei copilului, fapt ce rezultă din conţinutul art.48 alin.(2) al Constituţiei Republicii Moldova: „Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimţită între bărbat şi

femeie, pe egalitatea lor în drepturi şi pe dreptul şi *îndatorirea părinţilor de a asigura creşterea, educaţia şi instruirea copiilor*." [5] În principiu, acesta reprezintă dreptul patrimonial primordial al copilului – dreptul de a primi întreţinere de la părinţii săi. Părinţii sunt cei care, în mod obişnuit, asigură copiii cu mijloace financiare necesare. Obligaţia părinţilor de a-şi întreţine copiii este reglementată şi în art.74 alin.(1) Codul Familiei al RM prin următoarea prevedere: „Părinţii sânt obligaţi să-şi întreţină copiii minori şi copiii majori inapţi de muncă care necesită sprijin material." Totodată, în cazul refuzului părinţilor de a-şi întreţine copilul în mod benevol, aceştia sunt supuşi la plata întreţinerii, iar în lipsa părinţilor obligaţia respectivă revine surorilor, fraţilor majori apţi de muncă sau bunicilor.

În sensul art.1 al Convenţiei cu privire la drepturile copilului, „prin copil se înţelege orice fiinţă umană sub vârsta de 18 ani". Codul muncii al RM, însă prin prisma art.46 alin.(2) şi (3) oferă posibilitatea copilului minor de a se angaja fie de la vârsta de 16 ani, adică odată cu dobândirea capacităţii de muncă, fie la vârsta de 15 ani, cu acordul scris al părinţilor sau al reprezentanţilor legali, dacă, în consecinţă, nu îi vor fi periclitate sănătatea, dezvoltarea, instruirea şi pregătirea profesională. De aici rezultă că un copil poate avea venituri proprii, având posibilitatea ca prin ele fie să contribuie la procurarea anumitor bunuri împreună cu părinţii, fie să le procure integral din mijloacele lui. De aici rezultă un alt drept patrimonial al copilului şi anume cel de a avea drept de proprietate asupra veniturilor obţinute şi asupra bunurilor procurate din mijloacele personale.

Un alt moment în care se pune accent pe interesul superior al copilului este cel în care părinţii acestuia divorţează, aflându-se în procedura de împărţire a proprietăţii comune în devălmăşie. Codul Familiei al RM în temeiul art.25, alin.(5) indică asupra faptului că „bunurile procurate pentru copiii minori (îmbrăcăminte, încălţăminte, rechizite şcolare, instrumente muzicale, jucării etc.) se transmit gratuit soţului împreună cu care locuiesc copiii." Legea nu prevede că aceste bunuri se transmit în proprietatea copiilor, dar dat fiind faptul că aceste bunuri sunt destinate în exclusivitate pentru copii şi servesc doar lor spre folosinţă, se presupune că le sunt oferite, astfel devenind proprietatea lor. Tot la partajarea bunurilor comune instanţa judecătorească, ţinând cont de interesul copilului, poate diferenţia cotele-părţi ale soţilor, majorând cota-parte a părintelui cu care urmează să locuiască minorul. Această cotă-parte nu devine proprietatea copiilor, însă asigură dreptul de posesie şi folosinţă a acestora asupra bunurilor cuprinse în cota-parte ce revine părintelui.

Codul Familiei prevede că dreptul de proprietate copilul îl are şi asupra patrimoniului moştenit de acesta de la părinţii săi, el considerându-se moştenitor

legal de clasa I chiar din momentul când este conceput. Copiii născuți în afara căsătoriei pot pretinde la patrimoniul succesoral cu condiția că paternitatea lor în persoana celui succedat să fie stabilită în mod legal. [6] În cazul în care părinţii copilului sau unul dintre părinţi sunt decăzuţi din drepturile părinteşti, copilul păstrează dreptul de folosinţă asupra spaţiului locativ şi toate drepturile patrimoniale bazate pe rudenia cu părinţii şi rudele sale fireşti, inclusiv dreptul la succesiune.

Deşi din cele expuse anterior observăm că domeniul drepturilor patrimoniale ale copilului deține un spectru larg pentru reglementare, în practică s-au identificat un şir de carenţe care împiedică aplicarea normelor în modul corespunzător. În acest sens, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, identificând premisele ce încalcă drepturile şi libertăţile copilului în domeniul drepturilor patrimoniale, a prezentat subiecţilor de drept un şir de probleme cu care se confruntă autorităţile împuternicite cu aplicarea normelor corespunzătoare domeniului dat.

Astfel, din informaţia prezentată de către autorităţile tutelare, s-a stabilit că baza legală a activităţii autorităţilor publice direct responsabile în acest context o reprezintă articolul 29 din Codul Civil, care indică asupra restricţiilor la încheierea actelor juridice în numele minorului, care nu are capacitate deplină de exerciţiu. Conform alin.(1) din acest articol actele juridice prevăzute la art.139 alin.(l), încheiate în numele minorului care nu are capacitate deplină de exerciţiu, produc efecte juridice doar după autorizarea de către consiliul de familie sau, în absenţa acestuia, de către autoritatea tutelară. Dispoziţiile art.139 alin.(2) - (5), art.148 - 155, art.163 şi art.164 se aplică în mod corespunzător, iar alin.(2) al aceluiaşi articol specifică, că în numele minorului care nu are capacitate deplină de exerciţiu nu se pot încheia, sub sancţiunea nulităţii absolute, actele juridice prevăzute la art.140. Conform art.26, capacitatea deplină de exerciţiu începe la data când persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani. Reieşind din prevederile enunţate deducem că, pentru actele juridice încheiate în numele minorului, enumerate la art.139, este necesară autorizaţia consiliului de familie sau a autorităţii tutelare în toate cazurile, care vizează proprietatea minorului, nu doar în cazurile instituirii tutelei. În pofida acestui fapt, autorităţile tutelare, în mare parte, invocă faptul că nu există temei legal care le obligă să elibereze autorizaţii în toate cazurile când se încheie acte juridice ce vizează patrimoniul copiilor minori, inclusiv în cazul în care copilul are părinţi şi nu se află la evidenţa tutelară. În atare circumstanţe, se constată o carenţă majoră în aspect de capacitare profesională/informare a persoanelor care în virtutea atribuţiilor de serviciu trebuie să aplice prevederile din Codul civil ce vizează asigurarea respectării drepturilor patrimoniale ale copilului. Printre aspectele problematice menţionate de autorităţile tutelare se mai regăsesc:

- lipsa unor reglementări/unui mecanism prin care să fie asigurat minorului un spaţiu locativ cu păstrarea cotei-părţi în urma tranzacţiilor de înstrăinare a bunurilor acestuia pentru eliminarea riscului ca acesta să rămână fără un loc de trai;
- neclaritate cu privire la autoritatea tutelară (locală sau teritorială) care trebuie să elibereze autorizaţia, conform alin.(1) art.29 Cod civil, deoarece nu se specifică expres care autoritate tutelară trebuie să elibereze autorizaţia;
- nu există claritate cu privire la faptul în competenţa cărei autorităţi se include eliberarea autorizaţiei pentru cazurile în care bunul se află într-o localitate, iar familia locuieşte în altă localitate;
- procedura neclară cu privire la consiliul de familie (s-a constatat nefuncţionalitatea acestor consilii, în mare parte, nu au fost constituite, fie din motiv că membrii familiei refuză să-şi asume această responsabilitate, fie din motivul necunoaşterii/inexistenţei unei proceduri clare);
- neclaritate cu privire la modalitatea/procedura de luare în considerare a opiniei/consimţământului minorului în procesul de audiere a minorului (art.148 din Codul civil). [7]

O primă concluzie, care se deduce din cele menţionate este că, preponderent problemele invocate de autorităţile tutelare, care generează incertitudini şi deficienţe în aplicarea prevederilor respective din Codul civil sunt determinate de lipsa, la nivel naţional, a reglementărilor procedurale/metodologice clare, a mecanismului de punere în aplicare a prevederilor în cauză, care să prevadă: procedura privind examinarea şi eliberarea autorizaţiei la efectuarea tranzacţiilor prevăzute de art.139 alin.(l) din Codul civil, lista actelor necesare în aceste cazuri, precum şi modele de acte tipizate (cerere din partea reprezentantului legal, acord din partea copilului, autorizaţie eliberată de autoritatea tutelară, consiliul de familie etc.). Pe de altă parte, se constată necesitatea acută de instruire/informare a autorităţilor tutelare, inclusiv prin elaborarea de ghiduri metodologice privind aplicarea prevederilor legale referitoare la drepturile patrimoniale ale copilului minor.

De asemenea, Camera Notarială a relatat un şir de dificultăţi, preponderent de ordin legislativ, sesizate de notari în contextul implementării noilor prevederi din Codul Civil ce vizează realizarea drepturilor succesorale ale minorilor.

1. Potrivit notarilor, în cazul dosarelor succesorale în care sunt moştenitori copii minori, potrivit art.139 alin.(1) lit.e) din Codul Civil [8], este necesară decizia de autorizare a autorităţii tutelare pentru actul de acceptare sau renunţare la moştenire. Totodată, art.2390 din Codul Civil prevede „La expirarea termenului de renunţare, moştenirea se consideră acceptată de către moştenitor, în acest caz, dispoziţiile art.139 alin.(1) lit.e) nu se aplică în raport cu moştenitorul persoană

ocrotită sau minor." Astfel, dacă termenul de renunţare la moştenire a expirat şi reprezentanţii legali ai minorului au fost informaţi despre devoluţiune, fiindu-le acordat termen în acest sens, atunci moştenitorul minor se consideră că a acceptat moştenirea, iar notarul va indica moştenitorul minor în cercul de moştenitori în conţinutul certificatului de moştenitor, fără a fi necesară o declaraţie de acceptare a acestuia. Ca urmare, moştenitorul minor va răspunde pentru obligaţiile masei succesorale în modul prevăzut de legislaţie.

2. De asemenea, se menţionează că autoritatea tutelară urmează a avea un rol activ în procedurile succesorale cu moştenitorii minori, în practică, însă, autoritatea tutelară evită să se implice şi să autorizeze asemenea acţiuni din motivul că procedura autorizării nu este reglementată de autorităţile administraţiei publice locale şi este foarte restrânsă. Totodată, experienţa notarilor cu reprezentanţii autorităţilor tutelare, în mare parte, nu permite a descrie interacţiunea acestora drept una productivă, deoarece au fost atestate cazuri în care reprezentanţii autorităţii tutelare refuzau eliberarea originalului deciziei de autorizare sau textul deciziei emise nu corespundea specificului dosarelor succesorale.

3. O altă problemă atestată de Camera Notarială se referă la faptul că, în cazul când sunt moştenitori copii minori, nu este clară procedura cu privire la satisfacerea obligaţiilor masei succesorale (art.2496 Cod Civil) şi nu este stipulat în Codul Civil cum va fi repartizat surplusul rămas după îndeplinirea obligaţiilor masei succesorale (art.2497 Cod Civil). La fel, nu este clar cum va avea loc administrarea comună a masei succesorale în cazul în care sunt moştenitori majori şi moştenitori minori şi cum se va face partajarea masei succesorale. In astfel de situaţii, legiuitorul nu a prevăzut cazurile când participă minorul.

4. Neclarităţi apar în contextul novaţiei Codului Civil conţinute în art.2454 şi anume: „Dacă moştenitorul este un minor, notarul este obligat să notifice autoritatea tutelară privind stabilirea termenului de inventariere". Însă, legiuitorul nu a reglementat acţiunile autorităţii tutelare după notificare şi nici modul în care notarul va lua măsuri pentru a asigura custodia masei succesorale (art.2412 Cod Civil), dacă moştenitorul este minor şi nu are reprezentant legal.

Finalmente, se conchide că lacunele legislative şi incapacitatea autorităţilor tutelare de a-şi asuma răspundere în cazurile ce vizează drepturile patrimoniale ale copiilor minori, îngreunează procedura de gestionare a patrimoniului dobândit de copii minori ca rezultat a moştenirii.

După o succintă analiză a legislaţiei naţionale ce reglementează sfera drepturilor patrimoniale ale copilului deducem faptul că deşi normele ce guvernează domeniul respective sunt într-un număr mare, acestea reprezintă multe ambiguităţi pentru subiecţii de drept şi deficienţe atât de ordin legislativ,

cât şi procedural care, în consecinţă, afectează realizarea dreptului la proprietate al copilului. Putem identifica unele deficienţe în aplicarea cadrului normativ în vigoare, inclusiv din lipsa unui mecanism clar privind procesul de dobândire a dreptului de succesiune, modul de gestionare a patrimoniului dobândit de copiii minori, dar şi exigenţele la eliberarea autorizaţiilor de către consiliul de familie sau autorităţile tutelare, în cazurile ce vizează drepturile patrimoniale ale copiilor.

Cadrul legal în vigoare care vizează drepturile patrimoniale ale copilului, necesită, fără îndoială o analiză amplă efectuată împreună cu organele/autorităţile responsabile de aplicarea normelor respective pentru a se asigura interpretarea şi aplicarea ulterioară echivocă a prevederilor fără careva deficienţe, respectându-se într-un final scopul principal – protejarea interesului superior al copilului.

Referinţe:

1. Declaraţia privind Drepturile Copilului, Geneva, 1924.
2. Declaraţia Drepturilor Copilului Proclamată prin rezoluţia 1386 (XIV) a Adunării Generale din 20 noiembrie 1959.
3. Convenţia Internaţională Nr.52 din 20.11.1989 cu privire la drepturile copilului. Publicat: 30.12.1989 în Tratate Internaţionale Nr.1 art.52; Adoptată de Adunarea Generală a Naţiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. Intrat în vigoare la 20 septembrie 1990,
4. Codul Familiei al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48.
5. Constituţia Republicii Moldova Nr.1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.78.
6. Copii născuţi în afara căsătoriei pot pretinde la moştenire. [Accesat: 27.10.2022] Disponibil:https://www.ipn.md/ro/copiii-nascuti-in-afara-casatoriei-pot-pretinde-la-mostenire-jurist-7978_1037400.html
7. Propunere de modificare a legislaţiei în temeiul art.27 lit.a) al Legii nr.52/2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) [Accesat: 29.10.2022] Disponibil: http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/06/2478392485_din_02.04.2021.semnat.pdf
8. Cod Civil al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.82-86. Republicat în Monitorul Oficial, 2019, nr.66-75.